

Domus Spinozana te 's-Gravenhage

DOOR G. VAN SUCHTELEN

Benedictus de Spinoza (1632-1677) heeft volgens Johann Köhler (Celerus) van 1670 tot zijn dood op 21 febr. 1677 ten huize van de huisschilder Hendrick van der Spijk een huurkamer bewoond. Ook in het notariële protocol over de inventaris van de wijsgeer (door A. J. Servaas van Rooijen in 1888 teruggevonden) staat, dat Spinoza 'ten huize van Sr. Hendrick van der Spijk overleeden' (was). Naar de identiteit van het huis van deze huisheer van Spinoza is door M. F. A. G. Campbell ten tijde van de oprichting van het standbeeld door F. Hexamer (1880) een archiefonderzoek ingesteld; een tweede acten-onderzoek werd in 1923 door dr. Carl Gebhardt verricht. Beider resultaten wijzen het perceel Paviljoensgracht 72/74 onaanvechtbaar als Spinoza's laatste woonhuis aan.

Het huis werd in 1646 gebouwd. De eerste eigenaar was de beroemde landschapsschilder en huizenspeculant Jan van Goyen, die het verhuurde en wiens erfgenamen het verkochten aan Havick Steen (zoon van Jan). Deze verkocht het op 13 juni 1669 aan de vader van Spinoza's huisheer. Bij diens zoon huurde Spinoza voor f 80,— per jaar een woonruimte, hoogstwaarschijnlijk een aan de straatzijde gelegen zoldervertrek, waar hij volgens zijn biografen het grootste deel van zijn tijd doorbracht.

Hier sprak Spinoza met Leibniz over Descartes' bewegingswetten en toonde hij hem het handschrift van de *Ethica* (1676), waaraan hij de laatste hand had gelegd. Van deze woning uit ondernam de wijsgeer zijn nooit opgehelderde tocht naar Condés winterkwartier bij Utrecht (1673). Hij woonde hier in de nabijheid van de begaafde staatslieden De Witt, wier gewelddadige dood (1672) hem tot de uitroep 'ultimi barbarorum' bracht. Hier schreef hij tal van brieven, die voor het inzicht in zijn leer van het grootste belang zijn. En van hier vertrok op 25 febr. 1677 zijn lijkstoet naar de Nieuwe Kerk aan het Spui; daar werd hij begraven in huurgraf nr 162, dat twaalf jaar later werd geruimd.

In 1923 vatte de Frankfortse spinozist dr. Carl Gebhardt het plan op Spinoza's sterfhuis te kopen. Het was toen als koffiehuis en rendez-vous-huis in gebruik. Samen met zijn vriend prof. A. S. Oko (Hebrew Union College, Cincinnati) bracht hij de koopsom (later aangevuld door hypo-

theek) bijeen. Gebhardt riep op 4 jan. 1927 de stichting *Domus Spinozana* in het leven; deze verwierf het huis enkele weken later (25 jan.) in eigendom, o.m. met het doel er voorwerpen en boeken met betrekking tot Spinoza bijeen te brengen en bijeenkomsten van Spinozisten uit alle landen te organiseren. Tevens werd er de zetel van de in 1920 opgerichte internationale *Societas Spinozana* gevestigd, en van 1933 tot 1940 ook de Nederlandse afdeling daarvan. De *Societas Spinozana* heeft na 1940 geen activiteiten meer ontwikkeld. Na een voorlopige restauratie werd *Domus Spinozana* tijdens een congres ter herdenking van 's wijsgeers 250ste sterfdag plechtig ingewijd als middelpunt van levende Spinozistische gedachten (de spreuk 'VITAE' in de gang), bezield door dr. C. Gebhardt en dr. J. H. Carp, die men thans als 'Haagse School' aanduidt. Deze functie behield het huis tot 21 okt. 1940, toen door de Einsatzstab-Rosenberg beslag op huis en inboedel werd gelegd. Eind 1945 werd de stichting *Domus Spinozana* opnieuw opgericht; de toenmalige bewindvoerders zagen geen andere mogelijkheid dan het huis te verhuren. Ten slotte werd het in 1971 aan de Vereniging Het Spinozahuis (sinds 1897 eigenares van het Spinozahuis te Rijnsburg) overgedragen. Het ligt in de bedoeling het opnieuw een cultuurhistorische bestemming, met name ter verlevendiging van de kennis van Spinoza's leer en leven, te geven.

Gemeente Den Haag
Dienst Ruimtelijke en
Economische Ontwikkeling
Monumentenzorg

Postbus 29734
2502 LS Den Haag